

MOLINO *dialog*

België-Belgique
P.B.
2890 Sint-Amands
BC 10315

Nieuwsbrief voor "de vriendenkring van het Molenmuseum".
Kerkstraat, 3, 2890 Sint-Amands a/d Schelde
Tel.052 33 22 58 - Fax 052 34 39 18 - KBC 433-1185881-81

Driemaandelijks – Oktober – November - December 2010
Afgiftekantoor 2890 Sint-Amands - P509309

www.molenmuseum.be - info@molenmuseum.be

Winter 2010

Is molinologie heemkunde ?

=

Zalig Kerstfeest

Heemkunde is : geschiedenis van een streek en haar bewoners.

Welke geschiedenis ?

De geschiedenis van de cultuur van alle dag.

Heemkunde: aandacht voor de cultuur van alledag

De aandacht van heemkundigen gaat naar de geschiedenis van de cultuur van alledag. Een geschiedenis van alledaagse praktijken in de meest brede zin van het woord, zonder vooropgezet waardeoordeel van maatschappelijke of esthetische aard. De geschiedenis van omgangsvormen, denkwijzen, gedragsrepertoria en visuele metaforen, gemeenplaatsen en clichés, lichaamstaal en lichamelijke behoeften, voeding en opvoeding, sekse en gender, gemeenschapsvorming in groepen en naties, identiteit en alteriteit, stad en platteland.

Deze andere cultuurgeschiedenis neemt de vorm aan van mentaliteitsgeschiedenis, geschiedenis van alfabetisering, boek- en leescultuur, religiegeschiedenis, voedingsgeschiedenis, onderwijsgeschiedenis, sociaal-culturele geschiedenis van de geneeskunde en nog vele andere variaties waarbij niet de wezenlijke kwaliteit van het culturele product, maar het cultureel handelen zelf centraal staat .(1)

Geschiedenis van alledag in het onmiddellijke werkgebied van een heem- geschied- en oudheidkundige kring, wat benoemd wordt als history from below, Alltagsgeschichte, l'invention du quotidien.

"...zijn heemkundigen-molinologen gek ?"

Heemkunde is het geheel van landschap, materiële cultuur en immateriële cultuur.

In dit geheel ligt de identiteit van de gemeenschap besloten. Het uitgangspunt is dat de zorg voor dit geheel decentraal (in situ) georganiseerd moet worden. Voorwerpen van historisch belang moeten daar bewaard worden waar ze een (levende) functie hadden en hebben. (2)

Aandacht voor de opvattingen en ideeën in de gelaagde gemeenschap met haar verandering en ontwikkeling, haar dynamiek. Deze aandacht levert een bijdrage tot zelfkennis in maatschappelijke toestanden, ontwikkeling van sociale en culturele vaardigheden. (3)

Objecten staan niet op zichzelf maar zijn aanknopingspunten voor "verhalen" over mensen. Het gaat om voorwerpen die in de levensverhalen van mensen een belangrijke rol spelen en daardoor beschouwd worden als een onderdeel van de identiteit van een bepaalde laag van een bevolkingsgroep, regio of stadswijk. Deze voorwerpen krijgen vaak een symbolische betekenis: zij staan voor veel meer dan voor de gewone gebruiksvoorwerpen die zij eigenlijk zijn geweest. (4)

Aldus begrepen heemkunde zorgt voor houvast, voor een met anderen al of niet gedeelde identiteit.

Elke lokaliteit heeft haar “eigentijd” haar sociaal geheugen. De tijd van nu is heterogeen, de tijd van toen eveneens. Er bestaan dus verschillende “sociale tijden” die gestructureerd en geïstitutionaliseerd zijn maar ook gebonden aan de locatie waar men zich bevindt.

Gelaagdheid betekent dan vele beleefde verledens. (5)

Het besef te leven met en “op” vele lagen van geschiedenis kan bijdragen tot zowel een sterkere identitaire reflex als een groter voorwaardelijk besef. (6)

Geschiedenis, óók deze van het heem is, vooral de altijd weer opnieuw niet-verwezenlijkte werkelijkheid van meer rechtvaardige sociale verhoudingen. Daar beantwoordt een historische werkelijkheid aan: oorlog, onderdrukking en terreur, basale angst, hongersnood, proberen te overleven, laksheid, egoïsme.

(Heem)ethiek begint met de weigering en de kritiek van elke toe-eigening met verborgen agenda en ten eigen bate van deze werkelijkheid. (7)

Molinologie is heemkunde

Kan heemkunde dynamisch zijn?

Heeft ze de kracht die aan de eenheid van massa de eenheid van versnelling meedeelt?

Overweegt innerlijke beweging of bewogenheid, d.i. begaan zijn met maatschappelijke verhoudingen?

Een volksbeweging die een patrimonium uit het verleden wordt toebedeeld of aangereikt heeft de opdracht er iets mee te doen en het door te geven aan de mensen die na ons komen. Deze opdracht nakomen is een bijdrage leveren aan identiteitsbesef en wie identiteit zegt verwijst én naar continuïteit én naar toekomst. (8)

Patrimonium mag dan wel, bij bepaling iets van of uit het verleden zijn, maar dat verleden krijgt vorm door de dynamiek van de samenleving die zichzelf een toekomst ontwerpt. (9)

Heemkunde beoogt meer dan behoud en beheer, ze had en wil een actieve rol blijven spelen in de vormgeving van de samenleving in heden en toekomst.

Overtrokken gelegenheidretoriek?

Wat is het domein der heemkunde?

“Vlaamse molenbescherming staat model voor Tjechië”

Door lokale materiële en immateriële gegevens (relicten, documenten, gebeurtenissen, sporen) te bewaren, te bestuderen, voor te stellen, te duiden, achterhalen hoe voorgaande geslachten hun problemen ondervonden, verwerkten, er een oplossing aan trachtten te geven, aan gaven of niet konden aan geven.

De loop van verandering en ontwikkeling, ontvoogding, doortrekken tot nu met besluiten voor de toekomst. Focus op de plaatselijke cultuur is dan geen beperkte visie op de wereld maar een weloverwogen keuze deze wereld te verkennen vanuit concrete en herkenbare voorbeelden uit onmiddellijke omgeving. (10)

Heemkunde is dan de specifieke plaats waar men de relaties van de plaatsgebonden mens met het universum kan bestuderen. Het is een methode, die verandering en ontwikkeling vaststelt, de betekenis der vernieuwing voor en in het heden duidt en aldus een vernieuwende factor kan zijn.

Abstracte ivorentoren bezigheid?

Heeft de ontvoogding bewerkt door de Vlaamse Beweging, de Arbeidersbeweging, de Vrouwenbeweging deze, ook de plaatselijke gemeenschap in gans haar gelaagdheid niet gedynamiseerd?

Hoe de plaatselijke ondernemer, burger, schoolmeester, middenstander, ambachtsman, winkelier, fabrieksarbeidster en -arbeider, dorps- en stadspriester, hierin en hierbij waren en werden betrokken en hierop reageerden; hoe en in welke mate oogmerken van de ontvoogdingsbewegingen werden verwezenlijkt, afweken, resultaten opleverden, doorwerken, én, het heden maakten tot wat het is en richtingen voorbereiden en begeleiden en sturen in de toekomst, dat is het domein der heemkunde.

Heemkunde is niet musealisering, evenement, naspelen, historische reconstructie, wedstrijd, herbetekening en hergebruik voor ideologische agenda's. Wel het verleden bevragen op zijn betekenis voor het heden. (11)

Heemkunde opent het verleden ter plaatse als bron van kennis voor de toekomst.(12)

Sint-Amandsonderonsje

Materieel en immaterieel patrimonium uit onze gehele grote en kleine geschiedenis, verre en meer nabije, tot werkterrein hebben, is dit niet “handelen”? Derhalve “handelt” heemkunde dienovereenkomstig niet in de achterhoede, maar in de frontlijn.

“Sommige” middens werpen dan op : “Kan een molenmuseum dan heemkunde zijn?” Is het Vlaams Studiecentrum voor Molinologie een heemkring ?”

Antwoord : museum en studiecetrum willen een concrete invulling zijn van geschiedenis van cultuur van alledag. Door zijn opdracht en visie.

Aandacht voor de molen in zijn element

1. OPDRACHT

Door zijn museum en documentatiecentrum wil het Vlaams Studiecentrum voor Molinologie een concrete invulling geven aan Molinologie.

Molinologie als geesteswetenschap en onderzoeksveld bestudeert en verzamelt alle gegevens betreffende wind- en watermolens, de hele terminologie, technologie, geschiedenis, recht, volkskunde, bescherming en herstel, alsook de esthetische waarde, om de oorsprong en evolutie, de economische en sociale rol, alsook hun menselijke getuigenis en etnologisch belang vast te stellen”.

Het thema van het museum : “De molen als symbool”.

In tegenstelling met en als aanvulling van andere molenmusea ligt hier de nadruk op : de algemeen culturele draagwijdte van het fenomeen “molen”.

Door het belichten van de behandelde onderzoeksvelden wordt gestreefd naar het aanduiden van het hoofdzakelijk immaterieel erfgoed bevat in wat doorgaans te beperkend, wordt aangezien als een uitsluitend technische verwezenlijking ontstaan wat de watermolen betreft in de oudheid, wat de windmolen aangaat in de middeleeuwen.

Als heemmuseum heeft het molenmuseum dan als opdracht :

1. Inzichten aanreiken in de molengeschiedenis van een streek en haar bewoners.
2. Inzichten aanreiken in de kenmerkende invloed ervan op de plaatselijke gemeenschap
3. De verbinding aangeven van de verwevenheid grote geschiedenis / kleine geschiedenis, of, hoe de plaatselijke gemeenschap de van buitenaf zich opdringende gebeurtenissen en gedachtengoed, ondervond en verwerkte.

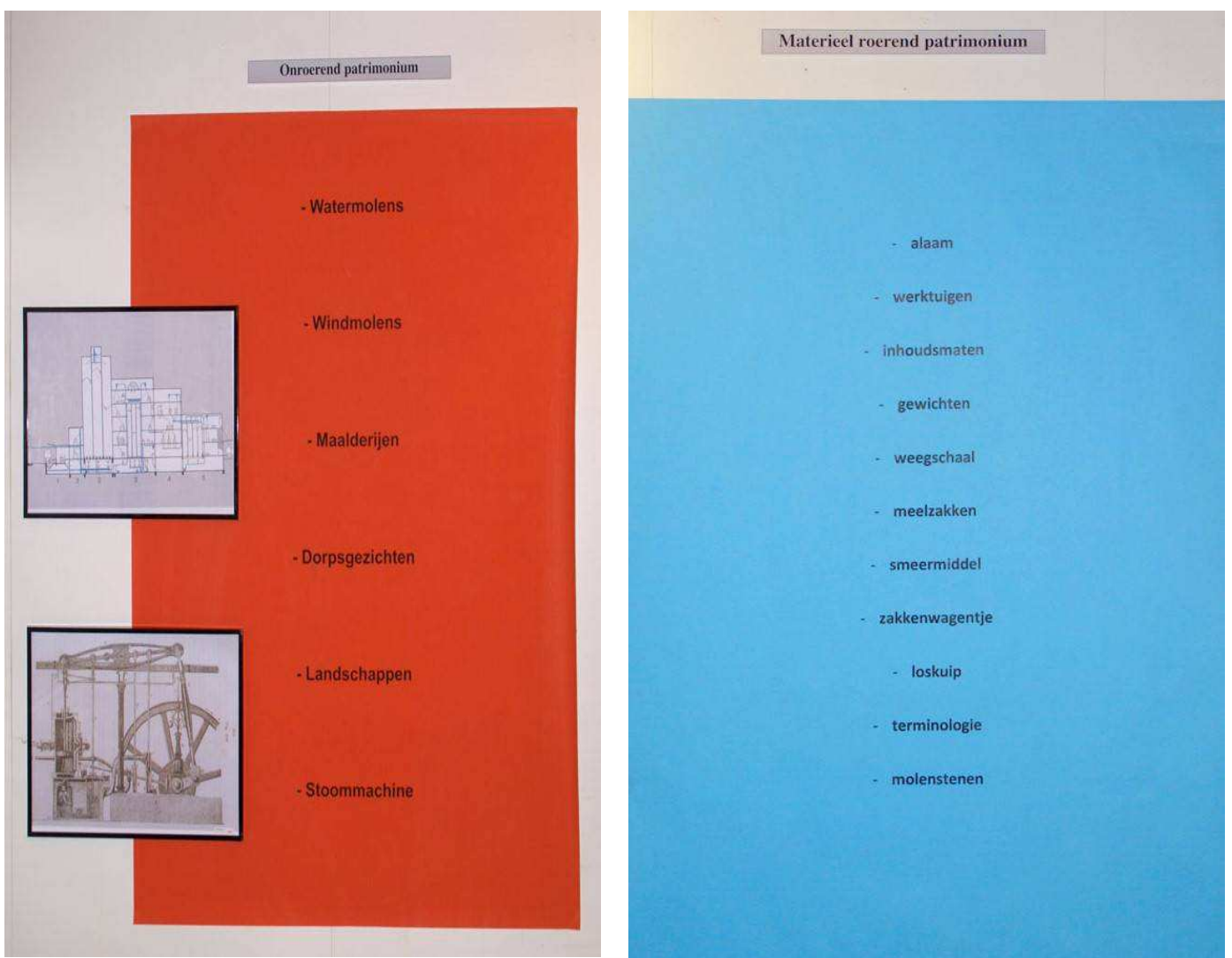

Trouwe vrienden van het museum

CONCRETE UITWERKING VAN OPDRACHT EN VISIE

Ter gelegenheid van Openmonumentendag 2010 met het thema “De vier elementen” werd in het museum de aandacht gevestigd op het materieel roerend en onroerend patrimonium verbonden met de molen, en tevens op het immaterieel patrimonium ervan.

Het gehele museum gaf hiervan een demonstratie.

Een voorwerp, elke illustratie, werd geduid binnen het erfgoedveld met een kenteken (blauw, groen, geel), onroerend materieel erfgoed met een rode strook.

Aandachtspunten

- zonevreemdheid
- bijpasproblematiek (watermolens)
- windvang (windmolens)
- bestemming "productie"
- archeologie
- afstemming decreten Vlaamse overheid
- bescherming en verplichtingen
- restauratie en onderhoud
- verantwoordelijkheid / statuut vrijwillige molenaar
- andere bestemming (woonst, horeca, museum)
- ZEN monument
- "HISTORISCHE" molen

Immaterieel patrimonium

- Volksdevotie
- Sagen + vertellingen
- Taal Molenwieken
 - Molenrecht
 - Molenwegen
- Spreekwoorden
 - Lieder
 - Letterkunde
- Maatschappijstructuur (feodaliteit)
- Molenbouwer (eerste-, tweede industriële revolutie)
 - Terminologie
 - Geschiedenis
 - Economie
- Volkskunde en heemkunde
- Esthetische en erfgoedwaarde
- Menselijke getuigenis
- Etnologisch belang
 - Taal
 - Sociale rol

Als de vraag over biermolens gaat

STEUNTJES BIJ TENTOONSTELLINGSBEZOEK

De tentoonstelling "De molen in zijn element" is gespreid over gans het museum.

Het molenmuseumkenteken en de kleuren blauw- geel- rood- groen duiden aan over welk patrimonium (= erfgoed) het gaat.

In de aangeduide lokalen is het vermelde patrimonium-onderdeel te vinden.

- molenmuseumkenteken:
 - Wit-groen: immaterieel patrimonium
 - Wit-blauw: materieel patrimonium
 - Zwart-geel: dossiers in behandeling
aandachtspunten
- - onroerend patrimonium: rood
- materieel patrimonium: blauw
- immaterieel patrimonium: groen

- voorbeelden in museum:

<u>immaterieel</u>		lokaal	<u>materieel</u>		lokaal
terminologie			types, bouw windmolen		4
molenvaktaal	4		restauratie		4
geschiedenis	3, 7, 11		wijze malen		5
economie	7, 11		bewerkingen		5
recht	1, 7		molenbouwer		6
volkskunde en heemkunde	5, 12		1 ^{ste} industriële revolutie		10, 11
esthetische en erfgoedw.	12		2 ^{de} industriële revolutie		10
menselijke getuigenis	8		industriële archeologie		10
etnologisch belang	9		watermolen		7
taal	2		windmolen		4
volksdevotie	8		walsenstoel		1
sagen en vertellingen	9				
sociale rol	9				
liederen	9				
letterkunde	9				
maatschappij structuur	7				
molenaarscijfers	5				

De indeling materieel en immaterieel stelt soms wel een probleem : wanneer een voorwerp niet langer in de dagelijkse praktijk gebruikt wordt maar nog bestaat, is dit nog steeds roerend of onroerend volgens de oorspronkelijke bestemming, maar het werd geschiedenis. De gedachte die het voorwerp gestalte gaf, is immaterieel en duidt de ontwikkeling en verandering aan die vooruitgang in een bepaalde historische periode mogelijk maakte.

De uitvinding met de gedachte als uitgangspunt, is immaterieel erfgoed.

Ze getuigt van de wijze hoe vorige geslachten een gesteld probleem ondervonden, verwerkten, er een oplossing aan gaven.

Deze verbinding, gedachtegoed met als resultaat een technische oplossing, is dan zowel materieel als immaterieel. Dit wordt in het museum aangeduid door zowel een immaterieel als materieel kenteken : eenheid van het geestelijke en stoffelijke.

Dit is allemaal mooi, zal de lezer misschien opmerken, en de verklaring, eveneens goed gevonden.

Maar is dit heemkunde ?

Het Molenmuseum wil duidelijk maken hoe bepalend de molen was in het leven van onze voorouders, in hun geschiedenis van hun cultuur van alledag.

Het materieel erfgoed geeft een inzicht in hun levenswijze, en immaterieel met de molen verbonden erfgoed, geeft aan hoe centraal de molen stond in het leven van alledag.

De zowat 250 spreekwoorden, zegswijzen en uitdrukkingen b.v. die elke vorm van humeur, gemoedsgesteltenis, begeleiden met een beeld stammend uit de molenomgeving, spreken een duidelijke taal : klikspaan; te diep in andersman zakken zitten; in de tredmolen lopen; molenpaard; vangen; en de anderen honderden, verklaren de alomtegenwoordigheid van de molen in het dagelijkse leven zowel materieel als immaterieel.

Andere voorbeelden : “sagen, vertellingen, sprookjes zoals opgetekend in “Honderd bespookte molens in Vlaanderen” (13)

- De merkwaardige wetenschappelijke uitgaven van Yves Coutant geven een heldenbeeld van de molenterminologie. (14)
- Aan molensprekwoorden wijdde Hilde van den Bossche een monumentale licentiaatsverhandeling. (15)
- De inbreng van de molen in het immaterieel patrimonium wordt behandeld in “De Molen als symbool” (16)
- Molen en molenaar komen tot leven in de molenliederen. (17)

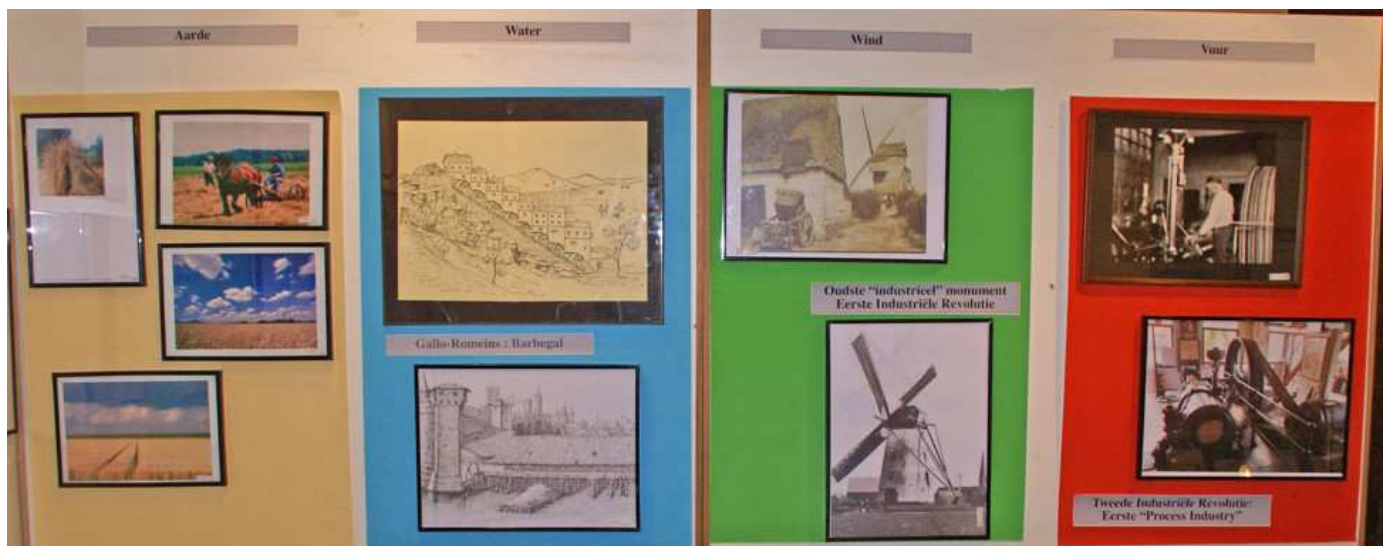
Molenkennis, molenkunde en de wereld erdoor omvat geen heemkunde ?

Maak kennis met deze wereld van alledag en dan kan er verder worden gepraat.

Of niet soms ?

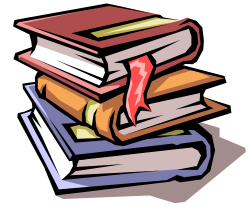
Hoekje van de tentoonstelling

NOTEN

1. Frijhoff, W. , Dynamisch erfgoed, Sun, Amsterdam, 2007, blz 32-33
Van der Laarse, R., Bezeten van vroeger, Het Spinhuis, Amsterdam, 2005, blz 179
2. Van Mensch, P., in, Bezeten van vroeger, blz 187
3. Van Mensch, P., in, Bezeten van vroeger, o.c. blz 183
4. Rooijakker, G., in, Bezeten van vroeger, o.c. blz 207
Gielen, P., De onbereikbare binnenkant van het verleden, Lannoo Campus, Leuven, 2007, blz 140.
Van Dale, Groot woordenboek der Nederlandse taal, 14de uitg. 2005, blz 1175
Van Dale, Hedendaags Nederlands, blz. 484
5. Gielen, P., Laermans, R., Cultureel goed, Lannoo Campus Leuven, Tiel, 2005, blz 173-174
6. Gielen, P., Laermans, R., Cultureel goed, Lannoo Campus, Tiel, 2005, blz 141
7. Laermans, R., o.c. blz 225
8. Frijhoff, W., o.c. blz 8
9. Frijhoff, W., o.c. blz 9
10. De Jong, A., in, De poppen aan het dansen, van Tilt, Nijmegen, 2007, blz 9
11. Gielen, P., o.c. blz 38
12. Gielen, P., o.c. blz 200
13. Molenecho's, 3-4, Jaargang 1992
14. Coutant, Yves; Middeleeuwse molentermen in het Graafschap Vlaanderen, Tongeren, Liège, 1994, Dictionnaire Historique et Technique du moulin dans le Nord de la France, Brepols, 2009
15. Van den Bossche, Hilde, Een spreekwoord, een waar woord, Vlaams Studiecentrum voor Molinologie, Sint-Amands, zesde herziende druk, 2010
16. Van den Bossche, Karel, De Molen als symbool, Vlaams Studiecentrum voor Molinologie, Sint-Amands, 1999
17. Delcour, Jan, Zingende Zeilen, Molencentrum Mola, Provincie Oost-Vlaanderen, 2009

PUBLICATIES

Het Centrum voor Molinologie-Molenmuseum biedt volgende uitgaven aan :

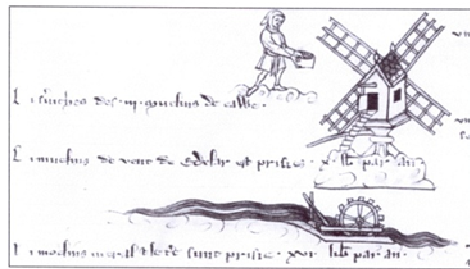
(in de hieronder vermelde prijzen zijn de eventuele verzendingskosten niet inbegrepen)

- *De molen als symbool*, 2 boekdelen, 915 blz., prijs : 56 €
- *Een spreekwoord, een waar woord*, prijs : 7,5 €
- *De molen : geschilderd en (on-)gekend*, prijs : 7,5 €
- *De Middeleeuwen - Historische reconstructie - Toelichting bij molenmuseumthema : de molen als symbool*, 60 blz., prijs : 7,5 €
- *Een economie-wereld - Eenheidsmarkt in de XI, XII, XIIIde eeuw - Toelichting bij het onderzoeksveld economie*, 29 blz., prijs : 2,5 €
- *De industriële revolutie der Middeleeuwen - Toelichting bij het onderzoeksveld : eerste industriële revolutie*, 148 blz., prijs : 7,5 €
- *De noordelijke, industriële pool van de economie-wereld der XI, XII, XIIIde eeuw - Het graafschap Vlaanderen - Toelichting bij het onderzoeksveld geschiedenis*, 192 blz., prijs : 7,5 €
- *Molentechnologie en -techniek - Toelichting bij het onderzoeksveld industriële archeologie*, 117 blz., prijs : 7,5 €
- *De molen en het recht - Toelichting bij het onderzoeksveld recht*, 26 blz., prijs : 2,5 €
- *Molenaars ... zelf geen heiligen, wel veel heiligen bij de hand - Toelichting bij het onderzoeksveld volksdevotie*, 70 blz., prijs : 7,5 €
- *Molinologie en haar onderzoeksvelden - Toelichting bij het molenmuseumthema : de molen als symbool*, 9 blz., prijs : 2,5 €
- *De windmolen en zijn omgeving - Toelichting bij het onderzoeksveld landschap*, 30 blz., prijs : 2,5 €

- *De molen - Oorsprong en ontstaan van de richtbare windmolen - Toelichting bij de onderzoeksvelden techniek, geschiedenis, economie*, 47 blz., prijs : 7,5 €
- *De molenaar op zijn molen : een subcultuur - Toelichting tot het onderzoeksveld volksleven*, 48 blz., prijs : 7,5 €
- *Molenrompen in Vlaanderen*, 21 blz., prijs : 5 €
- *De Molen : geschilderd en (on-)gekend*, 120 blz. (32 kleurenafbeeldingen), prijs : 7,5 €
- *"Mobiliteit in het Graafschap Vlaanderen XI, XII, XIIIde eeuw, en ... de molen"* 244 blz, 10 €
- *"Molenrecht in het Graafschap Vlaanderen . publiek recht . heerlijk recht ?"*, 45 blz., 7,5 €

Molenrecht in het Graafschap Vlaanderen

- . publiek recht ?
- . heerlijk recht ?

Dr Karel van den Bossche

*Centrum voor Molinologie – Sint-Amands a/d Schelde
2005*